

‘Naar een Nabijheidsrechter’, een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

Emese von Bóné

Inleiding

Op 9 september 2019 heeft de Nederlandse minister voor Rechtsbescherming,¹ Sander Dekker, het onderzoek over de inpasbaarheid van de vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel, dat het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft laten uitvoeren in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid, aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Dit onderzoek is verricht naar aanleiding van een motie die was ingediend door het Tweede Kamerlid Segers. In die motie werd gesteld dat in Nederland de rechtspraak te ver verwijderd is van de burger en dat het nodig is de rechtspraak dichter bij de burger te brengen. Onderzocht moest worden hoe dit door de vrederechter gebeurt in België en Frankrijk.² In België bestaat de vrederechter al sinds 1795. Ook in Nederland heeft de vrederechter bestaan van 1811-1838 en in Frankrijk van 1790-1958. Het onderzoek naar de inpasbaarheid van de vrederechter in Nederland is uitgevoerd door het Montaigne Centrum voor Rechtsstaat en Rechtspleging van de Universiteit van Utrecht in samenwerking met de Katholieke Universiteit Leuven. Het onderzoeksrapport brengt de geschiedenis en het functioneren van de vrederechter goed in beeld en geeft handvatten hoe elementen van dit type rechtspraak in het Nederlandse rechtsbestel zouden kunnen worden opgenomen.

Het onderzoeksrapport naar de vrederechter

Het onderzoeksrapport omvat vijf hoofdstukken. Naast het inleidende hoofdstuk over de aanleiding van het onderzoek, de onderzoeksvragen, de methodologie, de beperkingen van het onderzoek en het theoretisch kader, bevat het onderzoek een hoofdstuk over de vrederechter in Frankrijk (hoofdstuk 2), waarin de historische wortels van de vrederechter worden weergegeven en een hoofdstuk over de vrederechter in België (hoofdstuk 3) met daarin beschreven de invoering van de vrederechter in België aan het einde van de achttiende eeuw. Na de hoofdstukken

- 1 In Nederland gaat de minister voor Rechtsbescherming over de Rechtspraak. Hij heeft geen portefeuille en valt onder de minister van Justitie en Veiligheid, die wel een portefeuille heeft.
- 2 Kamerstukken II 2016/17, 234550-VI, 65. Zie ook Von Bóné, Herinvoering van de vrederechter in Nederland mogelijk een feit?, TMD 2016(20)4, p. 45-50.

'Naar een Nabijheidsrechter', een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

over Frankrijk en België wordt in hoofdstuk 5 van het onderzoeksrapport de inpasbaarheid van de vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel geanalyseerd mede aan de hand van de experimenten die in Nederland lopen en die hebben plaatsgevonden (deze worden in hoofdstuk 4 beschreven).

De centrale vragen van het onderzoek zijn hoe de vrederechter in Frankrijk en België functioneert en hoe een dergelijk instituut in Nederland vorm zou kunnen krijgen. Voor Frankrijk is in het onderzoek vooral gekeken naar de geschiedenis en de achtergrond van verschillende vormen van laagdrempelige rechtspraak: het instituut van de *juge de paix*, de *juge d'instance*, de *juge de proximité* en de *conciliateurs*.³

Vrederechtspraak in België

Het onderzoek naar de vrederechter in België is zowel gericht op de regelgeving en 'law in the books' alsook op de praktische toepassing.

België kent vanaf de invoering van de *justice de paix* in 1795 een levende praktijk van de vrederechter. Deze heeft nog steeds een belangrijke rol in de samenleving als laagdrempelige en goedkope rechtsingang voor de burger. De vrederechter werd in België ingevoerd naar aanleiding van de inlijving van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk. De Belgische vrederechter heeft dus een lange geschiedenis en tot op de dag van vandaag bestaat er over het bestaan en het nut van de vrederechter geen of weinig discussie.⁴ Zijn specifieke verzoeningsstaak bij geschillen tussen burgers is uniek, mede vanwege de eenvoudige procedure. Een brief aan de vrederechter sturen is al voldoende om een verzoeningsprocedure te beginnen. Vermelding van de naam en het adres, ook die van de tegenpartij, in de brief, gevolgd door een korte uiteenzetting van het geschil en wat eiser wil bereiken, volstaat. Het is zelfs mogelijk om bij de griffie mondeling een verzoeningszitting aan te vragen. De verzoeningsprocedure is laagdrempelig, mede omdat de procedure gratis is en er geen beroep hoeft te worden gedaan op een advocaat.

Experimenten in Nederland

Het gedeelte in het rapport over de Nederlandse situatie richt zich vooral op de bespreking van de ontwikkelingen in Nederland. Alhier heeft de vrederechter ook bestaan, maar is deze uiteindelijk de voorloper van de huidige kantonrechter geworden. De onderzoekers brengen verschillen en overeenkomsten tussen de vrederechter en de kantonrechter in kaart. Het grootste verschil tussen de vrederechter en de kantonrechter is dat de vrederechter een conciliërende taak heeft. Conciliatie is verzoening. De verzoeningsprocedure in kleine burgerlijke geschil-

3 G. Metairie, *Justice et juges de paix de Paris (1789-1838). Étude institutionnelle et biographique*, Limoges: Pulim 2014.

4 K. Rotthier, Een korte geschiedenis van het vrederecht, in: K. Rotthier, K. D'hondt, K. De Greve, D. De Groote, D. De Scheppere, B. De Vriese, J. Kamoen, G. Martyn, M. Vanfleteren & R. Vanoystaeyen, *De vrederechter 'Tot uw dienst'*, Brugge: die Keure 2018, p. 15-18.

len gebeurt onder leiding van de vrederechter. Van oorsprong heeft de verzoeningsprocedure Nederlandse 'roots', die door Voltaire beschreven zijn in zijn *'fragment d'une lettre sur un usage très utile établi en Hollande'* betreffende de *'faisseurs de paix'* oftewel de vredemakers in Leiden.

Zoals gezegd, wordt in hoofdstuk 4 van het rapport aandacht besteed aan de diverse experimenten met laagdrempelige rechtspraak in Nederland, zoals de spreekuurrechter,⁵ de wijkrechter en de regelrechter.⁶

De pilot met de spreekuurrechter, die in de Rechtbank Noord-Nederland gelopen heeft, is een laagdrempelige rechter die partijen probeert tot een schikking te bewegen. De drempel bij de spreekuurrechter is echter dat de zaken alleen aangebracht kunnen worden door mensen die een rechtsbijstandsverzekering hebben.

Op de Rotterdamse rechtbank loopt een ander experiment, te weten de 'Rotterdamse regelrechter'. Die heeft geen drempel zoals bij de spreekuurrechter. Verschillende kantonrechters worden geselecteerd als regelrechter op basis van hun mediationexpertise. Ook is bij de selectie gekeken naar kantonrechters die op zitting een hoog aantal schikkingen bewerkstelligen. De voorwaarde voor partijen om voor de regelrechter te komen is dat beide partijen bereid moeten zijn voor de regelrechter te verschijnen om hun geschil voor te leggen, ongeacht de hoogte van de vordering.

In Den Haag loopt een project met de wijkrechter.⁷ De wijkrechter komt naar de betreffende wijk. En als het nodig is, komt de wijkrechter ook kijken naar de boom, de schutting of het vochtprobleem in de woning van de betreffende persoon. Hij bespreekt samen met betrokkene en degene met wie betrokkene een conflict heeft of er met zijn hulp en advies alsnog tot een oplossing gekomen kan worden. Men hoeft zelf geen juridische kennis te hebben. De wijkrechter zorgt dat wetten en regels op de juiste manier worden toegepast. De voorwaarde bij de procedure bij de wijkrechter is dat beide partijen bereid zijn om samen een oplossing te zoeken voor hun conflict bij de wijkrechter. Als tijdens het gesprek (de zitting) het conflict wordt opgelost, worden de afspraken door de wijkrechter op papier gezet en ondertekenen beide partijen de gemaakte afspraken. Komt men er samen niet uit, dan neemt de wijkrechter een beslissing. Dat kan tijdens de zitting of schriftelijk in een vonnis.

De nieuwste pilot die loopt, is de overlegrechter in Overijssel.⁸ Vanaf juli 2019 is het voor bedrijven en burgers mogelijk om – in het kader van een pilot – een civiel geschil aan de Overijsselse overlegrechter voor te leggen. De Overijsselse overlegrechter is een initiatief van de Rechtbank Overijssel (locaties Zwolle, Almelo en Enschede). Men hoeft geen schriftelijk stuk op te stellen, men kan zich met een simpel aanmeldformulier aanmelden. De zitting wordt dan op korte termijn

5 T. Lennaerts, De proef (met een) Spreekuurrechter, NJB 2017/2139, afl. 40.

6 W.J.J. Wetzels, De Pilot van de Rotterdamse Regelrechter, Justitiële verkenningen (themanummer Rechtspraak om de hoek) jaargang 2019(45)1, p. 39-53. W.J.J. Wetzels, De regelrechter: de nieuwe pilot bij de rechtbank Rotterdam, Trema 2018, afl. 7.

7 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Den-Haag/Regels-en-procedures/Paginas/de-wijkrechter.aspx.

8 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Overijssel/Regels-en-procedures/Paginas/overlegrechter.aspx.

'Naar een Nabijheidsrechter', een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

gepland. De rechter onderzoekt in overleg met de partijen of ze er onderling uit kunnen komen. Lukt dat niet? Dan hakt de rechter alsnog de knoop door. Het blijft dus wel een rechtszaak. Net als bij de spreekuurrechter, de regelrechter en de wijkrechter is de procedure bij de overlegrechter op basis van vrijwilligheid. Het is niet verplicht om aan de pilot deel te nemen. Alleen als beide partijen dat willen, wordt de Overijsselse overlegrechter ingeschakeld. Het voordeel van de Overijsselse overlegrechter is dat de zitting op korte termijn kan plaatsvinden en dat het griffierecht voor particulieren € 40,50 per partij is. Dit tarief geldt ook bij de regelrechter. Het griffierecht dat bedrijven betalen, ligt iets hoger en is afhankelijk van het financiële belang. Tijdens het gesprek vraagt de overlegrechter betrokkene om uit te leggen wat er aan de hand is en wat er volgens betrokkene moet gebeuren. De rechter onderzoekt of betrokkene er samen met de andere partij uit kan komen (een schikking). Partijen hoeven zelf geen juridische kennis te hebben. De rechter zorgt ervoor dat wetten en regels op de juiste manier worden toegepast als partijen met elkaar afspraken maken over een oplossing. Wanneer partijen zelf geen oplossing vinden, neemt de rechter een beslissing (uitspraak).

Conclusies onderzoeksrapport

De onderzoekers van het Montaigne Centrum voor Rechtsstaat en Rechtspleging zien meerwaarde in een ontwikkeling naar een Nederlandse 'vrederechter', vooral voor de rechtszoekenden die nu niet of onvoldoende door het rechtspraakaanbod bediend worden. De onderzoekers stellen dat de vrederechter in België een belangrijke rol speelt om de zwakkere groepen (zoals laagopgeleiden) binnenboord van de samenleving en de rechtsstaat te houden. In het onderzoek nemen de onderzoekers de huidige kantonprocedure en praktijk van de kantonrechter als uitgangspunt en pleiten voor een geleidelijke aanpassing van de praktijk en de regelgeving met het doel om de kantonrechter pragmatischer, informeler en oplossingsgericht te laten worden. Daarbij kan tevens worden voortgebouwd op de reeds bestaande experimenten, zoals de regelrechter in de Rechtbank Rotterdam en de spreekuurrechter. Deze experimenten zijn gehouden in het kader van maatschappelijk effectieve rechtspraak (MER).⁹ Het onderzoeksrapport toont aan dat in de geleidelijke aanpassing varianten kunnen worden beproefd met toepassing van de Experimentenwet rechtspleging. In het onderzoeksrapport 'Naar een nabijheidsrechter' wordt in elk geval bepleit de invoering van een 'verzoeningsprocedure' oftewel de conciliatieprocedure te verkennen. Met deze procedure die in België in de vrederechtspraak gangbaar is, zou een begin gemaakt moeten worden in Nederland om de rechtspraak dichterbij de burger te brengen. Deze procedure zou moeten aansluiten op de procedure op tegenspraak.

In het onderzoeksrapport wordt ook aandacht besteed aan de kosten en baten van de invoering van de 'vrederechter'. De extra kosten die met de invoering van de vrederechter gemoeid zijn, liggen volgens de onderzoekers vooral op het ter-

9 www.rechtspraak.nl/Themas/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak.

Emese von Bóné

rein van extra zittingen, langere behandeltime op zitting en meer zaken. Ook zouden er meer vestigingslocaties moeten komen. Naar mijn mening zou dit probleem opgelost kunnen worden door een deel van de behuizing van de (filialen van de) stadskantoren in de grote steden in te richten voor dit type rechtspraak. Het gaat immers om eenvoudige burgerlijke geschillen in de wijk. Verder zou je op het platteland kunnen denken aan 'mobile justice', naar het voorbeeld van de 'bibliotheekbus', bussen die het platteland op gaan zoals de 'rijdende rechter' dat nu doet.¹⁰ Op deze manier komt de rechtspraak naar de burger op vaste ingeplande dagen. Dit sluit dan ook aan op door de Rechtspraak gestarte initiatieven (zoals de regelrechter, de wijkrechter, de buurrechter, de overlegrechter) waarin laagdrempelige toegang tot de rechter en oplossingsgerichtheid centraal staan. De minister voor Rechtsbescherming schrijft in zijn brief van 9 september aan de Tweede Kamer dat hij verder in gesprek zal gaan met de Raad voor de rechtspraak en de evaluaties van de lopende pilots afwacht. Verdergaande experimenten zullen mogelijk worden door de Experimentenwet. De minister voor Rechtsbescherming ziet het onderzoeksrapport over de vrederechter als steun in de rug voor de reeds in gang gezette ontwikkelingen.

Symposium 'Rechtspraak om de hoek'

Het onderzoeksrapport over de inpasbaarheid van de vrederechter is besproken tijdens het symposium dat door het WODC op 24 september jl. georganiseerd werd door mr. drs. Marit Scheepmaker, dr. Roland Eshuis en drs. M. Ter Voert, allen werkzaam bij het WODC. Het symposium met het thema laagdrempelige rechtspraak werd geïntroduceerd door Marit Scheepmaker. Zij zei dat de themamiddag geheel aansloot bij het onderzoeksrapport over de vrederechter. Verder verwees zij in haar inleiding naar de speciale uitgave van *Justitiële verkenningen* van het WODC over 'Rechtspraak om de hoek'.¹¹ In deze bundel wordt stilgestaan bij de fysieke afstand van de rechtspraak tot de burger die momenteel ter discussie staat. De bundel is ter gelegenheid van dit symposium aangeboden aan de sprekers en de aanwezigen. Vervolgens nam dr. Ronald Eshuis, medeorganisator van het symposium en expert op het terrein van de kantonrechtspraak, het woord. Hij sprak over de huidige geografische inrichting van de laagdrempelige rechtspraak, die gekenmerkt wordt door de grote afstand van de rechtspraak tot de burger. Eshuis zei dat de oorzaak hiervan is gelegen in de sluiting van vele zittingslocaties. De zittingslocaties zijn gehalveerd in de afgelopen jaren, aldus Eshuis. Hierdoor is de toegang tot de laagdrempelige rechtspraak enorm teruggelopen.¹² Analooq aan de vele sluitingen van rechtspraaklocaties is een tegenbeweging ontstaan. In de Tweede Kamer is onderzoek gevraagd naar de toe-

10 Mr. Frank Visser, *Mobile Justice in the Netherlands*, in: E.K.E. von Bóné (red.), *The justice of the peace in Europe*, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam 2013, p. 117-127.

11 Mr. drs. M.P.C. Scheepmaker en dr. R. Eshuis (red.), *Rechtspraak om de hoek*, themanummer *Justitiële verkenningen* 2019(45)1.

12 R. Eshuis, *De geografische inrichting van de rechtspraak*, *Justitiële verkenningen* 2019(45)1 (themanummer *Rechtspraak om de hoek*), p. 10-26.

'Naar een Nabijheidsrechter', een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

pasbaarheid van de Belgische vrederechter, die is uitgemond in het onderzoeksrapport van de vrederechter. Eddy Bauw, hoogleraar Rechtspleging aan de UvA en aan de Universiteit Utrecht en directeur van het Montaigne Centrum voor Rechtspleging en Conflictoplossing, heeft vervolgens een uiteenzetting gegeven over het onderzoek naar de inpasbaarheid van de vrederechter in Nederland. Bauw opende zijn voordracht met de mededeling dat er momenteel vanwege de vele experimenten die in Nederland lopen (zoals de regelrechter,¹³ de buurtrechter,¹⁴ de overlegrechter,¹⁵ de schuldrechter¹⁶) er kennelijk iets broeit in de Nederlandse rechtspraak. Bauw, die samen met zijn onderzoeksteam de vrederechter in historisch en rechtsvergelijkend perspectief onderzocht, zette het takenpakket van de vrederechter uiteen. De meest specifieke taak van de vrederechter is de verzoeningstaak, die de kantonrechter niet heeft. De verzoeningsprocedure wordt gekenmerkt door zijn eenvoud. Dit laat de laagdrempeligheid van de vrederechter zien. In Nederland geeft de art. 96 Rv-procedure ook de mogelijkheid tot schikken, maar dan wel op de grote arrondissementsrechtbanken die ver van de burger staat. De procedure voor de vrederechter is juist veel eenvoudiger. Bovendien zetelt de vrederechter op een aparte locatie in de wijk en is niet geïntegreerd in de arrondissementsrechtbank. Door de zelfstandige locatie van de vrederechter in de wijk is de toegang tot de rechter veel laagdrempeliger dan in Nederland. De vrederechter heeft de mogelijkheid om tijd te stoppen in het voorgelegde geschil en heeft de mogelijkheid om zelf met partijen een schikking te beproeven. De vrederechter is er vooral voor de meest kwetsbare groep in de samenleving. De vrederechter zorgt juist voor de maatschappelijke vrede. In het rapport is overigens niet aangegeven wat precies de maatschappelijke baten zijn. Volgens Bauw zou hier apart onderzoek naar moeten worden gedaan. Ook geeft het rapport niet aan wanneer het model 'type vrederechter' geïmplementeerd moet worden. Het wachten is kennelijk op de evaluatie van de lopende pilots. Op het symposium sprak vervolgens Rogier Hartendorp, rechter in de Rechtbank Den Haag en buitengewoon hoogleraar Maatschappelijke Effectiviteit van de Rechtspleging aan de Universiteit Leiden. Hij is bij het project buurtrechter betrokken geweest dat een paar jaar geleden in Utrecht van start is gegaan. Hartendorp benadrukte in zijn voordracht dat uit de Nederlandse experimenten blijkt dat er een roep is om betere toegankelijkheid naar de rechter en naar probleemoplossende rechtspraak. Drie belangrijke pijlers zijn daarbij essentieel: legitimiteit, vertrouwen en gezag. Hartendorp is voorstander van responsieve rechtspraak. Hiermee bedoelt hij dat de rechter op zoek moet gaan naar feedback. Met andere woorden, maatschappelijk effectieve rechtspraak vereist een responsieve

13 E.K.E. von Bóné, De Rotterdamse Regelrechter in actie, *Ars Aequi* 2019, p. 399-407.

14 <https://m.binnenlandsbestuur.nl/nieuws/halsema-haal-rechtspraak-naar-de-buurt.238259.lynx>.

15 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Overijssel/Regels-en-procedures/Paginas/overlegrechter.aspx.

16 www.mr-online.nl/aanpak-speciale-schuldenrechter-lijkt-te-werken, www.advocatenblad.nl/2019/02/12/rechtspraak-presenteert-visie-voor-betere-positie-schuldenaren, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Rechters-maken-plan-voor-betere-aanpak-schulden.aspx.

houding van de Rechtspraak, waarbij rekening wordt gehouden met meer dan wet- en regelgeving, alsmede (strikte) juridische oriëntaties. Rechtspraak die maatschappelijk effectief is, geeft zich er rekenschap van dat het keurig toepassen van bestaande regels en procedures niet altijd leidt tot gewenste uitkomsten of tot beslissingen die als rechtvaardig worden beschouwd.¹⁷ De Rechtspraak moet zich ook laten leiden door de vraag wat de 'real life-effecten' zijn voor degenen die met rechtspraak te maken krijgen. Daarbij geeft de Rechtspraak zich er rekenschap van dat individuele inspanningen van rechters soms niet volstaan en dat oplossingen voor de problemen van rechtzoekenden op meer institutioneel niveau gezocht moeten worden. Bemiddeling door de rechter moet volgens Hartendorp onderdeel gaan uitmaken van de procedure. Hartendorp is van mening dat een rechter moet kunnen beslissen en schikken. Hij gaf aan dat er ook internationaal voorbeelden zijn van dit type rechtspraak door rechters. Hij benadrukte dat beslissen en schikken vooral niet los van elkaar moeten worden gezien. Vervolgens spraken Maurits Barendrecht, hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg en directeur van bureau Hiil, en Mevrouw Miek Smilde, beleidsmedewerker van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR). Zij zetten een kritische noot bij alle experimenten. Er moet 'equal access to justice' zijn. Rechtspraak moet ook begrijpbaar worden. De harde evaluatiecriteria zijn volgens Barendrecht het grote aantal zaken, de doorlooptijden, de kosten en de oplossingspercentages. Volgens Barendrecht zit de route naar opschaling muurvast. Hij stelt dat de politiek en de Nederlandse bevolking grote behoefte hebben aan betere rechtspraak.¹⁸ Maatschappelijk effectieve rechtspraak die de problemen zoals de burgers die ervaren beter oplost. Er moet rechtspraak komen die beter aansluit bij de vormen van geschiloplossing, want die werken, aldus Barendrecht, het best. Rechtspraak die sneller en effectiever is voor de burger, maar ook voor de professionals die erin werken. Barendrecht vraagt zich af waarom we blijven hangen in weinig middelen voor vernieuwing in de rechtspraak. Mag de samenleving niet méér van de rechtspraak vragen?

Na Maurits Barendrecht kreeg mr. Christa Wiertz het woord, president van de Rechtbank Amsterdam. Zij stelde dat er hoop en perspectief is en dat de tijd rijp is voor verandering. Zij deed verslag van haar bezoek aan het Center for Innovation en de Community Court, die zij in New York had bezocht. Zij was daar erg enthousiast over. Ze zei dat ook burgemeester Femke Halsema de Community Court had bezocht. Halsema zou een dergelijke Court ook in Amsterdam willen.¹⁹ Problemen zijn, volgens Wiertz, in elke community anders en vandaar dat er door de 'community court' probleemgericht te werk gegaan kan worden. De president van de Rechtbank Amsterdam refereerde aan de wijkrechtbanken in Oost-

17 S. Verbeek, Responsieve rechtspraak? 'Maatschappelijk effectieve rechtspraak' als innovatieproces, in: *Innovatie in de rechtspraak: naar een meer maatschappelijk effectieve rechtspleging*, p. 26-35, zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/rechtstreeks-2019-01.pdf.

18 M. Barendrecht, De best mogelijke rechtspraak, *Justitiële verkenningen* 2019(45)1 (themanummer Rechtspraak om de hoek), p. 97-115.

19 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Community-court-krijgt-nederlands-gezicht.aspx.

'Naar een Nabijheidsrechter', een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

Brabant,²⁰ die vergelijkbaar zijn met de Community Courts.²¹ De president van de Rechtbank Amsterdam concludeerde aan het einde van haar voordracht dat het tijd is om op te staan voor de democratische rechtsstaat en dat er gebruik moet worden gemaakt van nieuwe technologie. Zij vindt dat er ingezet moet worden op maatschappelijk effectieve rechtspraak. Het is tijd om het huis van de rechtsstaat te verbouwen!

Tot slot van de middag sprak de bekende tv-rechter Mr. Frank Visser, tevens oud-kantonrechter in Haarlem. Als geen ander kon hij vanwege zijn staat van dienst als kantonrechter en tv-rechter goed uiteenzetten wat de problemen zijn op het gebied van de laagdrempelige rechtspraak. Als gevolg van de Herziening van de Gerechtelijke kaart en de fusie van de kantongerechten met de rechtbanken is de rechtspraak veel verder komen te staan van de burger. De kantonrechter heeft een ander takenpakket gekregen door de verhoging van de competentie van de kantonrechter naar € 25.000. Frank Visser is van mening dat de kantonrechter weer zijn oude pakket moet terugkrijgen. Hij roemde de kantonrechter oude stijl die competentie had op het terrein van 'wonen, werken en winkelen'. Door de fusie van de kantongerechten met de rechtbanken is het takenpakket van de kantonrechter uitgebreid. De kantonrechter krijgt daardoor grotere en ingewikkeldere zaken. Frank Visser is niet zozeer voor de invoering van een buurtrechter, een regelrechter of een ander type laagdrempelige rechter. Nee, volgens Frank Visser moet het takenpakket van de kantonrechter herschikt worden. De kantonrechter moet direct contact hebben met de burger. Als er een herschikking komt van de competenties in civiele zaken, dan is de wet eenvoudig aan te passen. Volgens Visser moet er dan slechts een nieuwe procedure ingevoegd worden in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Zo moet het mogelijk zijn om slechts door middel van een briefje een mondelinge behandeling te beginnen, zoals dat in België zelfs op een bierviltje kan. Voor het ambt kantonrechter nieuwe stijl moeten rechters aangetrokken worden die goede communicatieve vaardigheden hebben. Rechters moeten vooral niet rouleren, zoals dit thans wel het geval is op de arrondissementsrechtbanken. Er moet herschikking plaatsvinden van de civiele bevoegdheden. De sector kanton moet uit de grote 'bunkers' gehaald worden, aldus mr. Visser. De lagere rechtspraak moet juist dichterbij de burger komen!

Het symposium heeft laten zien dat volgens de wetenschappers en rechters het nu tijd is voor vernieuwing. Om af te sluiten met de woorden van de president van de Rechtbank Amsterdam, mr. Christa Wiertz: 'De tijd is rijp voor effectievere rechtspraak.'

Slotconclusie 'Rechtspraak om de hoek'

Effectievere rechtspraak houdt wat mij betreft ook een effectievere aanpak in. Er is nu genoeg geëxperimenteerd. De tijd is rijp voor het opstellen van een imple-

20 www.mr-online.nl/mogelijk-ook-wijkrechtbanken-voor-strafzaken.

21 www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Wijkrechtbanken-bloeien-op.aspx.

mentatieplan. De vele experimenten komen vooral doordat veel Nederlandse burgers zich een juridische procedure financieel niet kunnen veroorloven. Rechtspraak is duur. Het houden van verschillende pilots is voor de burger niet effectief en effectieve rechtspraak is juist wat de burger van de rechtspraak verwacht! De pilots gebruiken steeds een andere benaming voor de laagdrempelige rechter. Het onderzoeksrapport spreekt over de term 'nabijheidsrechter'. Zelf zou ik adviseren de term 'vrederechter' aan te houden, vanwege de historische en internationale bekendheid van deze term. De term 'nabijheidsrechter' is een term waarbij de maatschappij zich niets kan voorstellen. De term is een letterlijke vertaling van de Franse *juge de proximité*, die in 2001 werd ingevoerd, maar die ook een taak had in het strafrecht, in tegenstelling tot de Belgische vrederechter. In België is de vrederechter sinds zijn invoering in 1795 niet weg geweest. De term is duidelijk en historisch gezien is 'vrederechter/*juge de paix*' de juiste term en een term die inmiddels gangbaar is geworden in de maatschappij. Het is dan ook verstandig om daarbij aan te sluiten in de diverse pilots. Internationaal wordt op die manier ook aangesloten bij de aanduiding van dit type laagdrempelige rechter.

De meest praktische oplossing om daadwerkelijk op korte termijn tot effectieve laagdrempelige rechtspraak 'type vrederechter' te komen en de rechtspraak dicht bij de burger te brengen is om het takenpakket van de kantonrechter te herschikken. Ook moet de kantonrechter²² zijn verzoeningstaak terugkrijgen, zoals hij die had toen hij in Nederland nog vrederechter genoemd werd van 1811-1838.²³ Op deze manier is slechts een bescheiden aanpassing in de wet noodzakelijk. Verder zullen er veel meer vestigingslocaties voor de kantonrechter 'nieuwe stijl' moeten komen door bijvoorbeeld in de stadskantoren van de grote steden een kantoor in te richten voor de kantonrechter 'nieuwe stijl'. Eshuis heeft in zijn onderzoek aangetoond dat de geografische inrichting van de rechtspraak in de afgelopen twintig jaar is gehalveerd.²⁴ Deze tendens is niet goed voor de burger. Zaken als 'wonen, werken en winkelen' moeten niet meer plaatsvinden in de grote arrondissementsrechtbanken, aldus Mr. Frank Visser. De kantonrechter 'nieuwe stijl' moet net als zijn Belgische collega '*sous l'arbre*' zitting kunnen houden, dat wil zeggen 'onder de boom', waarbij ik denk aan rechtspraak op het platteland.²⁵ Zo zou de kantonrechter 'nieuwe stijl' bijvoorbeeld eenmaal per week naar de burgers op het platteland moeten gaan, wellicht met een daartoe ingerichte 'mobiele zittingslocatie' (type camper) of gewoon door bij de burger aan de keukentafel te gaan zitten voor een probleemgerichte oplossing van een geschil. Het is tijd voor vernieuwing. Dit blijkt ook uit de voordrachten van de sprekers op het symposium! Het onderzoeksrapport vrederechter van het Mon-

22 Zie ook E.K.E. von Bóné, Experimenteren met de vrederechter is de moeite waard! Een gesprek met kantonrechter Rik Kruisdijk en vrederechter Lode Vrancken, TMD 2018/2, p. 23-47.

23 E.K.E. von Bóné, De vrederechter in historisch perspectief, Justitiële verkenningen 2019(45)1 (themanummer Rechtspraak om de hoek), p. 26-39.

24 R. Eshuis, De geografische inrichting van de rechtspraak, Justitiële verkenningen 2019(45)1 (themanummer: Rechtspraak om de hoek), p. 10-26.

25 E. Bauw, Eindrapport, Naar een nabijheidsrechter, onderzoek naar de haalbaarheid van de vrederechter in België en Frankrijk in het Nederlandse rechtsbestel, Utrecht: Montaigne Centrum 2019, p. 52 (par. 3.2.2).

'Naar een Nabijheidsrechter', een onderzoek naar de inpasbaarheid van de Belgische en Franse vrederechter in het Nederlandse rechtsbestel

taigne Centrum is tevens een steun in de rug voor de minister voor Rechtsbescherming om over te gaan tot de invoering van effectievere laagdrempelige rechtspraak en om niet meer allerlei experimenten af te wachten. Er is geld gereserveerd voor de rechtspraak, dus waar wacht de minister nog op? Naar mijn mening kunnen we gezien alle pilots die in Nederland op het terrein van laagdrempelige rechtspraak als paddenstoelen uit de grond schieten met zekerheid vaststellen dat er een ontwikkeling gaande is naar rechtspraak in de buurt. De laatste jaren heeft het 'landschap van de sector kanton' een metamorfose ondergaan in de verkeerde richting. Vele kantongerechtlocaties zijn opgegaan in de grote 'bunkers' van de arrondissementsrechtbanken. Hierop komt de Rechtspraak nu terug, want uit de experimenten in den lande is gebleken dat de rechtspraak terug de buurt in moet. Dit wordt ook bevestigd in het onderzoeksrapport naar de vrederechter. Waarom dan ook niet terug naar die vredemakers (de *faiseurs de paix* uit Leiden) die Voltaire bejubelde en dus terug naar onze Nederlandse 'roots'? Immers: '*Quand deux hommes veulent plaider l'un contre l'autre, ils sont obligés d'aller d'abord au tribunal des conciliateurs appelés faiseurs de paix. Vous êtes de grands fous de vouloir manger votre argent à vous rendre mutuellement malheureux; nous allons vous accommoder sans qu'il vous en coûte rien.*'²⁶

26 E.K.E von Bóné, 'Terug naar een mediationrechter' in Nederland conform het model van Voltaire?, TMD 2016/1, p. 17-21.

Emese von Bóné

In discussie tijdens het symposium Rechtspraak om de hoek, van links naar rechts: Christa Wiertz, prof. mr. Rogier Hartendorp, prof. mr. Eddy Bauw, mr. Frank Visser, prof. mr. Maurits Barendrecht en dr. Ronald Eshuis.

